Ota Pavlíček***Poznámky in margine k politické dimenzi působení Jeronýma Pražského***

Pojem *zoon politikon* v názvu kolokvia a s ním spojený termín „politika“ svádějí k poněkud populárnímu výkladu, vzdálenému od řeckých ideálů a tím i k traktování otázky takzvaného politikaření. Ve svém krátkém diskusním příspěvku chci proto jen stručně připomenout některé aspekty „politikaření“ v životě a díle mistra Jeronýma Pražského a pokusit se ukázat, že významnější univerzitní mistr s titulem *in artibus*, filosof, mohl zároveň hrát i určitou „politickou“ roli. Pokusím se též na dvou příkladech textů mistra Jeronýma Pražského poukázat na konkrétní využití filosofických textů k řešení otázek, které jsou spojené spíše s politikou královského dvora či s politikou vnitro-univerzitní.

Pokud jde o první představené téma, zdá se, že předpoklady pro Jeronýmovu naznačenou „politickou dráhu“ byly položeny jeho působením v zahraničí. Již jeho první pobyt v Oxfordu totiž znamená úspěch, neboť zpět do Prahy přináší důležitá teologická díla Jana Wyclifa (přínejmenším traktáty *Dialogus* a *Trialogus*), po kterých byla v Praze značná poptávka, když do té doby byly pravděpodobně dostupné pouze spisy filosofické a to po dlouhou dobu pouze ve fragmentech. Následná cesta do Jeruzaléma, studium na pařížské univerzitě a zejména zisk prvního mistrovského titulu na fakultě svobodných umění pak zřejmě stojí u počátku Jeronýmovy autority v prostředí pražské univerzity.

Je dobře známo, že z Paříže Jeroným odchází po dosti skandální disputaci v cisterciácké koleji, která mu bude spolu s jeho řečnickým uměním připomenuta tehdejším kancléřem pařížské univerzity Gersonem i na koncilu v Kostnici. Řečnické schopnosti pak předvádí i v Kolíně nad

Rýnem a Heidelbergu, kde se též nechává imatrikulovat jako mistr. V diskuzích je neúnavný, disputace s ním trvají vždy několik dní a také vždy končí podobně: Jeroným ve spěchu odchází před hrozbou soudu. Schopnost své posluchače přesvědčit ovšem osvědčuje, neboť i přesto, že mu bylo v Heidelbergu zakázáno účastnit se akademických aktů, a studentům poslouchat jeho přednášky, přilákal na své vystoupení ke hřbitovu kostela svatého Petra alespoň venkovany a staré ženy.

Když jako trojnásobný mistr svobodných umění přichází nejpozději na konci roku 1406 Jeroným zpět do Prahy a zapisuje se na artistické fakultě jako mistr, vstupuje tím zároveň i do „univerzitní politiky“. Dokladem nám o tom je jedna ze dvou dvojitých kvestií, které musí v rámci uznání mistrovského titulu podle statut vypracovat. Z pohledu tématu tohoto kolokvia zdánlivě nezajímavá první kvestie (*Utrum sint aliquae forme universales, quae neque formatae sunt nec etiam formabiles*) se totiž krátce po svém počátku, ve kterém Jeroným tematizuje otázku idejí v Božské mysli, mění na polemiku proti rozdělení kompetencí jednotlivých fakult. Náš mistr však začíná nevině. Cituje z Augustinovy kvestie *De ideis* a říká, že v idejích spočívá taková síla, že nikdo, kdo by je nechápal, nemůže být moudrý. Z toho podle něj vyplývá, že je nutné, aby filosof měl znalost těchto věcí, protože *philosophus* řecky je latinsky milovník moudrosti. V následujícím odstavci se však pozastavuje nad tím, že určití lidé říkají, že tuto látku nesmí na artistické fakultě vykládat, neboť se jí ujala „vyšší“ fakulta, fakulta teologická. Oproti tomu Jeroným zdůrazňuje, že tato látka přísluší každému pravému artistovi, přičemž obzvláště je podle něj vhodná pro představitele subtilní realistické metafyziky. Dává nám tím jednak najevo, ke kterému filosofickému směru se hlásí a též nám zanechává stopu k tehdejšímu dění na pražské univerzitě a možných kompetenčních sporech mezi filosofy a teology.

Jeronýmovu roli ve vnitro-univerzitní politice tušíme i v následujících letech, kdy dochází ke známým sporům o Wyclifa a jsou opětovně odsouzeny wyclifské články. Když se Stanislav ze Znojma musí

zejména kvůli remanenčním kontroverzím spolu se Štěpánem z Pálče vydat ke kuriálnímu soudu, je to právě Jeroným spolu s Janem Husem a Janem z Jesenice, kdo se dostává do předních pozic reformně naladěných mistrů. Významným mezníkem je pak jeho role při předešlé k Dekretu kutnohorskému, výroční kvodlibetní disputaci roku 1409. V jejím průběhu totiž přesahuje dění na univerzitě a dostává se do nejvyšších politických sfér českého království. Děje se tak opět ve zdánlivě nevinném kontextu tzv. *Chvály svobodných umění*.

Kvodlibetní disputaci, kterou řídil kvodlibetář Matěj Knín, krátce před tím obviněný z hereze, měl podle zvyku též tento kvodlibetář zakončit tradiční oslavnou řečí. V roce 1409 si však v závěru tohoto turnaje rytířů vzdělanosti vzal slovo Jeroným Pražský a předstoupil před prořídle publikum s textem, jehož velká část byla převzata z díla *Anticlaudianus* Alana z Lille. Jeroným v něm pochválil kvodlibetáře a poté popsal sedm nejkrásnějších panen, které představují sedm svobodných umění. Hned na to se však pustil do zevrubné kritiky všech odpůrců českého univerzitního národa i českého krále Václava IV. Ve své „plamenné apoteóze“, jak tuto část *Chvály* nazval František Šmahel, tak tedy Jeroným v napjaté atmosféře podpořil krále a signalizoval, jaká je pozice reformního křídla českého univerzitního národa.

Když krátce na to Václav IV. potřeboval podporu univerzity pro účast svého poselstva na koncilu, který by se kladně vyjádřil k jeho požadavku na titul říšského krále, svolal její zástupce a očekával jejich vyjádření. Pro naše účely je vhodné připomenout, že univerzitní delegace byla složena z osmi mistrů, po dvou z každého univerzitního národa. Tito mistři, i když ne nutně čistí filosofové, tak tedy mohli značně zasáhnout do dění v celém království a vlastně i v říši. Změna poměru hlasů mezi jednotlivými univerzitními národy, ke které v rámci tzv. Kutnohorského dekretu došlo, nám však také ukazuje limity možností univerzitních mistrů v této vysoké politice, kdy nevyhovění králi znamenalo jeho ostrý a opakovaný zásah do akademického prostředí.

Pokud se však ještě vrátíme k Jeronýmovi, shledáváme, že se po roce 1409 mění jeho role a je možné, že k profesi filosofa přibral též profesi diplomatickou. Nacházíme jej v Budě, ve Vídni a poté také v Polsku a vykonává ještě další cestu dále na východ. Právě při poslední cestě mohl být vyslancem ve službách některého z českých pánů, avšak přesný účel této výpravy není zcela jasný. Politika či snad lépe řečeno politikaření – tentokrát církevní – pak také sehrálo roli při jeho odsouzení a upálení v Kostnici.